

окупності вартості необоротних активів і забезпечити стабільність грошових надходжень з податку на прибуток до державного бюджету. Виконання цих завдань сприятиме активізації інноваційних процесів на вітчизняних підприємствах.

1. Пантелєєв В. Облік амортизації. Оптимальний для бухгалтера варіант – налагодити обидва обліки амортизації основних засобів: бухгалтерський та податковий // *Дебет Кредит*. – 2001. – № 15. – С. 21 – 31. 2. Погорєлова Н. Амортизація основних засобів: методи амортизації у податковому і бухгалтерському обліку – виконаємо основні вимоги, зробимо правильно! // *Професійна бухгалтерська газета*. – 2001. – № 32. – С. 14 – 16. 3. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами. – К., 2000. 4. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. – М., 1995.

УДК 336.225.6

А.Г. Загородній, А.В. Єлісєєв*

Національний університет “Львівська політехніка”

*ТЗОВ “Контракти-Аудит”

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА ТА ШЛЯХИ ЙОГО РЕАЛІЗАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

© Загородній А.Г., Єлісєєв А.В., 2002

Розглянуто суть податкового планування суб'єктів підприємництва, його етапи та класифікація видів.

The essence of business subjects' tax planning, its stages and classification of its types are considered.

Будь-яка система оподаткування, незалежно від того, є вона більш чи менш фіскальною, дієво впливає на функціонування та ділову активність підприємницьких структур. Зрозуміло, що цей вплив не є позитивним. Тому, природно, кожен підприємець шукає способи нейтралізації такого впливу, способи зменшення податкового навантаження, а, відповідно – зменшення сум сплачуваних ним податків і податкових платежів. Проте, як слушно зауважує автор [1], метою цього є не мінімізація податків, а збільшення доходів підприємства та його прибутку після сплати податків.

Всі способи зниження податкових платежів поділяються на дві групи – законні і незаконні. Ми не будемо розглядати незаконні способи ухилення від сплати податків. Наша позиція полягає в тому, що “несплата податків – це злочин проти держави. Невикористання всіх законних можливостей для зменшення оподаткування – це злочин проти власного підприємства” [2]. Право платника податку на захист своїх фінансових інтересів та своєї власності впливає з основних юридичних принципів (зокрема з таких, як недоторканість приватної власності) і закладене в законодавство більшості цивілізованих держав світу.

Серед економістів-теоретиків та фахівців-практиків у сфері обліку, планування, фінансів та податків існує два концептуальні підходи щодо суті податкового планування.

Згідно з першим податкове планування передбачає визначення (обчислення) сум податкових платежів на плановий період та календарне планування їх сплати (з урахуванням термінів сплати кожного податку відповідно до термінів, передбачених законодавством). Зокрема, відомий фахівець з проблем фінансового менеджменту професор Бланк І.О. визначає термін “податкове планування” як “важливий етап розробляння податкової політики підприємства, скерований на визначення планових сум його податкових платежів в майбутньому періоді й розробляння графіка їх сплати (“податкового платіжного календаря”) [3, с. 430; 4, с. 207]. Цей же автор в іншій праці уточнює, що податкове планування є ще й “етапом реалізації політики управління прибутком підприємства” [5, с. 510]. Аналогічних позицій дотримуються й автори одного з економічних тлумачних словників [6, с. 157].

Другий концептуальний підхід щодо суті податкового планування полягає в тому, що воно є основою формування податкової політики підприємства і передбачає “вибір між різними варіантами здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства і розміщення його активів з метою досягнення найнижчого рівня податкових зобов’язань, що виникають при цьому. В основі податкового планування лежить максимальне використання усіх передбачених законом пільг, а також оцінка позиції податкових органів та урахування основних напрямів податкової, бюджетної та інвестиційної політики держави” [7, с. 310]. Цієї ж позиції щодо суті податкового планування, щоправда з деякими уточненнями, дотримуються й інші економісти, зокрема, автори праць [8; 9; 10; 11; 12] та деяких інших. Так, наприклад, в [13, с. 688] податкове планування трактується як “набір дій та рішень, спрямованих на зменшення податкового тягаря”. Завданням податкового планування є “максимізація доходів за рахунок мінімізації податків” [9, с. 119], а його механізм полягає у створенні таких схем та інструментів, які дозволяють знизити податкові втрати підприємства [8, с. 11].

Розглядаючи податкове планування як один з елементів податкового менеджменту, автори роботи [12] стверджують, що сфера податкового планування неоднорідна і поділяють його на бюджетно-податкове, метою якого є забезпечення потреб бюджету, і податкове – здійснюване з метою оптимізації податкових платежів, знаходження законних способів їх зниження.

В зв’язку з тим, що тема податкового планування є новою для наукових досліджень країн постсоціалістичного табору, окремі автори термін “податкове планування” підмінюють термінами “податкова оптимізація (раціоналізація)” чи “оптимізація податкового навантаження”. Проте суттєві відмінності у визначеннях цих термінів відсутні. Так, російський професор Уткін Е.А., не розмежовуючи поняття “раціоналізація оподаткування” і “оптимізація оподаткування”, пише: “Можна ухилятися від сплати податків повністю законними шляхами. При розробці найвигіднішого для фірми варіанта раціоналізації оподаткування доцільно певною мірою враховувати необхідність адаптації до непостійності законодавства і регламентуючих документів, а також посилення податкового контролю. Оптимізація оподаткування може бути визначена як порівняння різних варіантів ділової активності та використання ресурсів з метою виявлення найнижчого рівня податкових зобов’язань, які виникають при цьому. Податкова оптимізація базується на вивченні чинних законів та інструкцій та на роз’ясненнях податкових законів, а також на аналізі податкової політики, що проводиться урядом” [10, с. 185].

Дещо інше тлумачення оптимізації дається в роботі [14], автор якої вважає, що “оптимізація податків – це методи і заходи, спрямовані на збільшення коштів, які залишаються в розпорядженні підприємства після сплати належних податків”.

Белоліпецький В.Г. податкове планування ототожнює з використанням податкового щита, даючи йому таке визначення: “Податковий щит – це інструмент, який дозволяє в рамках чинного законодавства захистити доходи фірми від оподаткування” [11, с.262] .

Ми вважаємо, що за другого концептуального підходу йдеться дійсно про податкове планування, тоді як за першого – тільки про планування податкових платежів. Основні відмінності між цими поняттями наведено в таблиці.

Відмінності між плануванням податкових платежів та податковим плануванням

Ознака	Характеристика	
	Планування податкових платежів	Податкове планування
Мета	Обчислення сум окремих податків та загальної суми податкових платежів на плановий період	Оптимізація (мінімізація) сум окремих податків та загальної суми податкових платежів у плановому періоді
Варіантність планування	Одноваріантне	Багатоваріантне
Використання податкових пільг та податкових лазівок	Розглядаються податкові пільги та лазівки можливі за конкретного виду діяльності	Розглядаються усі можливі податкові пільги та лазівки, передбачені законодавством
Результат планування	Сума податків, що підлягають сплаті до бюджету та цільових позабюджетних фондів	Рівень зменшення податкового навантаження на підприємство

Планування податкових платежів є одноваріантним та безальтернативним, оскільки види податків для тих чи інших видів підприємницької діяльності, а також граничні терміни їх сплати визначені законодавчо. Алгоритм такого планування зображено на рис. 1.

На відміну від планування податкових платежів податкове планування передбачає можливість вибору між альтернативними рішеннями щодо використання тих чи інших схем оподаткування. Такі рішення можуть прийматися як на етапі створення підприємства, так і в процесі його діяльності, а також при ліквідації підприємства.

Ця альтернативність може бути зумовлена можливістю реєстрації та діяльності підприємств у вільних спеціальних економічних зонах в Україні та в офшорних зонах в інших країнах світу. Крім цього, альтернативність податкового планування може бути зумовлена врахуванням таких можливостей:

- використанням спрощених систем оподаткування (єдиний податок для суб’єктів малого підприємництва, фіксований сільськогосподарський податок);
- можливістю реєстрації у формі юридичної особи чи суб’єкта підприємництва без створення юридичної особи;
- зміною напрямів діяльності, структури виробництва, видів продукції (робіт, послуг), які виробляються, виконуються, надаються підприємством;

- вибором оптимальної стратегії і тактики під час укладання господарських договорів (угод, контрактів);
- вибором форми оплати праці найманих працівників;
- вибором сприятливої облікової політики, зокрема, методу нарахування амортизації;
- можливістю податкової оптимізації зовнішньоекономічної діяльності, зокрема через давальницьку сировину тощо.

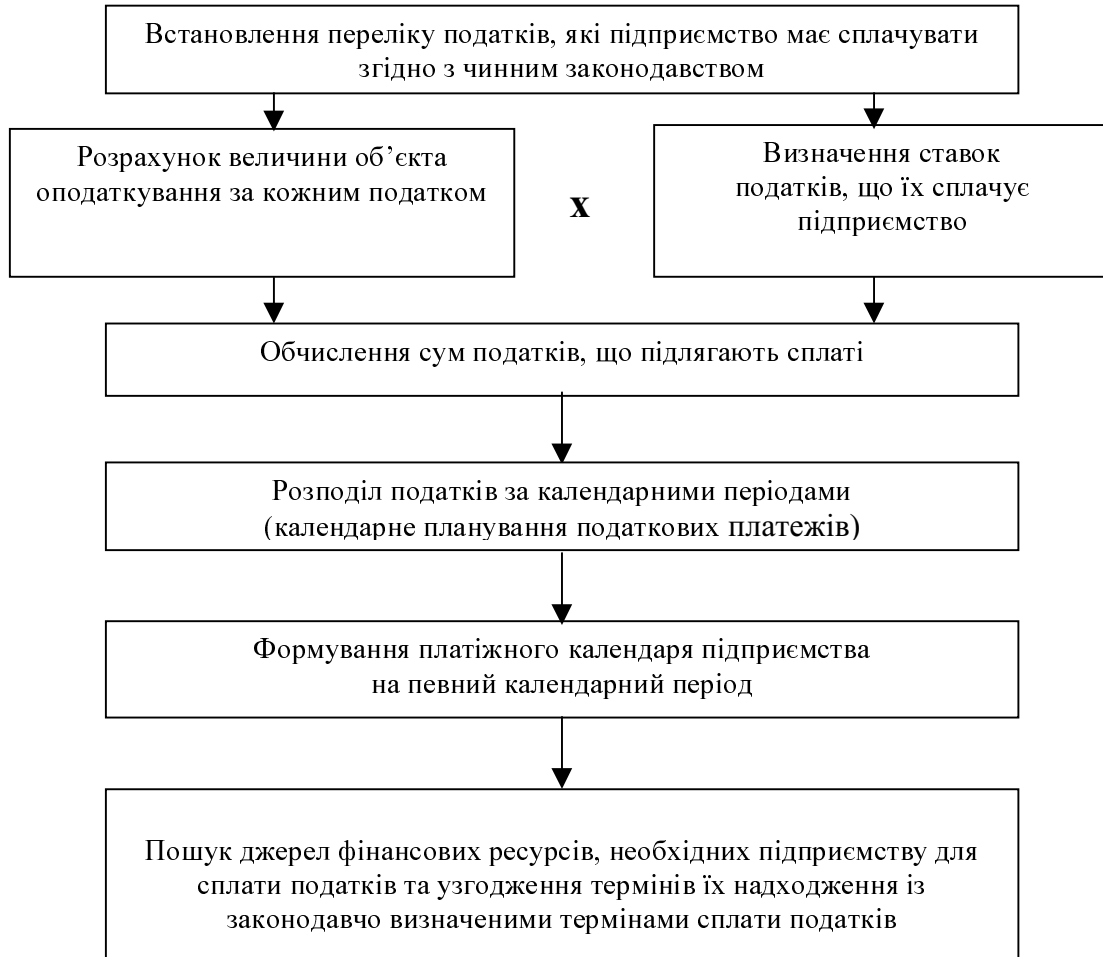

Рис. 1. Алгоритм планування податкових платежів

Формування стратегії податкового планування на підприємстві є проблемою пошуку етичного компромісу в рамках податкового законодавства. Податкове планування, що не порушує чинне законодавство, є звичайною практикою підприємництва у всьому світі. Застосування податкового планування для зменшення податкового навантаження на підприємство не може стати підставою для штрафних санкцій проти нього.

Алгоритм податкового планування зображено на рис. 2.

За наявності суттєвих відмінностей між плануванням податкових платежів та податковим плануванням перший вид планування є складовим елементом другого (рис. 3.).

Як видно з рис. 3, з шести виділених нами етапів податкового планування чотири є одночасно й етапами планування податкових платежів.

Основною метою і планування податкових платежів, і податкового планування є збільшення доходів підприємства, його прибутку за рахунок мінімізації податкових платежів. Разом з тим, якщо податкове планування мінімізує безпосередньо суми податків, зборів та платежів податкового характеру, то планування податкових платежів має на меті своєчасну і повну сплату податків, що дозволяє мінімізувати штрафні санкції, а в кращому разі – зовсім їх уникнути.

Оснoву податкового планування становить мінімізація податкових платежів. Окремі принципи податкової мінімізації викладені в [1; 13]. Проте вони не охоплюють усіх аспектів податкового планування. З урахуванням принципів, розкритих у вказаних вище роботах, нами сформульовані принципи мінімізації податкових платежів, на яких мало б базуватися податкове планування:

1) дотримання чинного податкового законодавства. Ухилення від сплати податків, що супроводжується порушенням правових норм, може призвести до штрафних санкцій (не говорячи вже про кримінальну відповідальність), які в декілька разів перевищать отриманий ефект;

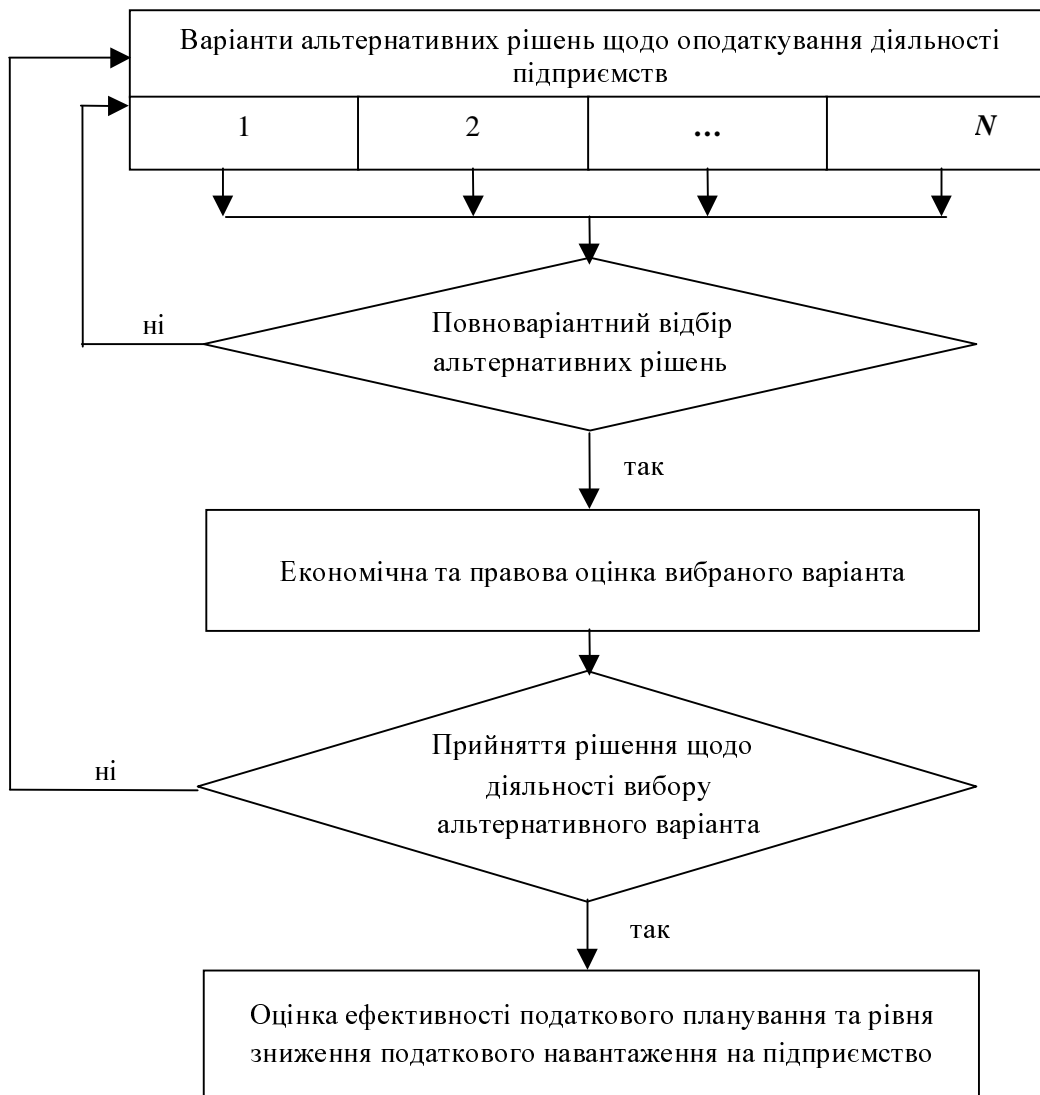

Рис. 2. Алгоритм податкового планування

Рис. 3. Етапи планування податкових платежів та податкового планування

2) оперативне врахування усіх змін в чинній податковій системі. Ефективна схема реалізації певної господарської операції, яка забезпечує мінімізацію податкових платежів і яка базується на конкретних податкових нормах, у разі зміни цих норм може стати не тільки неефективною, але й зумовити збитки та стати підставою для застосування штрафних санкцій з боку податкових органів;

3) пошук та використання найефективніших господарських рішень, які забезпечують мінімізацію податкових платежів, мають спиратися на логіку. “Штучні схеми, побудовані на недоліках законодавства, – не вихід... правильна схема будується не на недоліках законодавства, вона лише використовує їх. Недоліки зникають – логіка залишається” [14];

4) схема мінімізації податкових платежів, що використовується в податковому плануванні, не повинна суттєво відрізнятися від звичайного порядку здійснення господарських операцій, що дозволяє не тільки уникнути зайвої уваги з боку податкових органів, але й не дає підстав сумніватися в законності операцій господарських партнерів;

5) оптимізація може зменшити суму сплачуваних підприємством податків, але ніколи не зведе їх до нуля, тому не потрібно намагатися прямувати до цього;

6) оптимізація вимагає певних витрат, тому про її ефективність можна говорити, тільки зіставивши результат і витрати;

7) кожна схема мінімізації податкових платежів обов'язково має бути проаналізована з юридичної точки зору.

Методика, інструменти та схеми реалізації податкового планування значною мірою залежать від його виду. Запропонована нами класифікація видів податкового планування [17] наведена в табл. 3.

Таблиця 3

Класифікація видів податкового планування

Ознака класифікації	Види податкового планування
1. Сфера застосування	а) внутрішньодержавне б) міждержавне
2. Оргструктура суб'єкта підприємства	а) індивідуальне б) корпоративне
3. Обсяг охоплення господарської діяльності підприємства	а) податкове планування фінансово-господарської діяльності підприємства загалом; б) податкове планування окремого виду господарської діяльності підприємства; г) податкове планування реалізації окремого підприємницького проекту (угоди)
4. Етап функціонування підприємства	а) податкове планування на етапі створення (заснування) підприємства; б) податкове планування, здійснюване в процесі функціонування підприємства; в) податкове планування операцій щодо ліквідації підприємства та розподілу його активів
5. Інструменти податкового планування	а) податкове планування, що базується на податкових пільгах; б) податкове планування з використанням податкових лазівок

Податкові схеми діяльності кожного підприємства загалом, як і реалізації кожної окремої угоди зокрема, є індивідуальними і вимагають попереднього планування та розрахунків. Елементи податкового планування, навіть коли воно спеціально не організовується та не реалізується, присутні в діяльності кожного підприємства і кожного підприємця. Людина, котра тільки-тільки стає на шлях підприємницької діяльності і вирішує, в якій формі цю діяльність здійснювати – бути підприємцем без створення юридичної особи чи реєструвати підприємство – вже займається податковим плануванням, оскільки прораховуючи витрати, пов'язані з придбанням патенту чи реєстрацією підприємства, вона одночасно рахує і податки, які сплачуватиме у першому та в другому випадках. Проте ефективність податкового планування значно підвищується за умови правильної та цілеспрямованої організації, яка передбачає формування колективу людей, що будуть займатися цією роботою, розробляння плану, мети і завдань податкового планування, а також розробляння та реалізації схем мінімізації податкових платежів.

1. Скрипник А. Загальні принципи мінімізації податків // Податкове планування. – 2001. – № 4. – С. 24 – 25. 2. Єлісеєв А. Податкове планування як стратегія виживання // Податкове планування. – 2000. – № 1. – С. 4 – 5. 3. Бланк И.А. Основы финансового

менеджмента. – Т. 2. – К., 1999. 4. Бланк И.А. Словарь-справочник финансового менеджера. – К., 1998. 5. Бланк И.А. Управление прибылью. – К., 1988. 6. Алексеев Л.М., Олексієнко В.М., Юркевич А.І. Економічний словник: банківська справа, фондовий ринок (українсько-англійсько-російський тлумачний словник). – К.; Тернопіль, 2000. 7. Большой бухгалтерский словарь / Под ред. А.Н. Азрилияна. – М., 1999. 8. Горбунов А.Р. Налоговое планирование и создание компаний за рубежом. – М., 2000. 9. Сутырин С.Ф., Погорлецкий А.И. Налоги и налоговое планирование в мировой экономике / Под ред. С.Ф. Сутырина. – СПб.: 1998. 10. Справочник финансиста / Под ред. проф. Э.А. Уткина. – М., 1998. 11. Белолипецкий В.Г. Финансы фирмы: Курс лекций / Под ред. И.П. Мерзлякова. – М., 1999. 12. Безгубенко Л.М., Безгубенко О.Ю. Синергійні елементи й ефекти податкового менеджменту // Фінанси України. – 2001. – № 10. – С. 97 – 101. 13. Энциклопедия офшорного бизнеса / Сост. А.Троценко, Н.Дьякова. – М., 2000. 14. Ребізант Р. 4 принципи податкової оптимізації // Податкове планування. – 2001. – № 5. 15. Єлісєєв А.В. Податкове планування як стратегія виживання підприємств в сучасних економічних умовах // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. Вісник Держ. ун-ту “Львівська політехніка”. – № 368. – Львів, 1999. – С. 129 – 134. 16. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. – Т. 1. – К., 1999. 17. Єлісєєв А., Загородній А. Види податкового планування // Податкове планування. – 2001. – № 9. – С. 22.

УДК 339.727.22

Ю.Я. Соловій

Національний університет “Львівська політехніка”,
кафедра економіки і менеджменту інвестицій та нерухомості

ОСОБЛИВОСТІ ОЦІНКИ ПРИВАБЛИВОСТІ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ

© Соловій Ю. Я., 2002

Проаналізовані основні методики оцінки фінансової ефективності інвестиційних проектів (традиційна, дисконтна, методика компаундингу). Охарактеризовано їхні переваги і недоліки. Обґрунтовано доцільність врахування ризику і ліквідності при оцінці привабливості інвестиційних проектів.

The main methodizes of the valuation of financial effectiveness the investment projects are analyzed. Their advantages and defects are separated. Expedientness of the accounting risk and liquidity for valuation of attractiveness the investment projects is substantiated.

У сучасній економічній теорії і практиці існує три основні види ефективності інвестиційних проектів. До них належать: а) *економічна ефективність*, яка відображає ефективність інвестиційного проекту з точки зору інтересів національної, регіональної економіки, галузі, підприємств; б) *бюджетна ефективність*, що виражає вплив результатів здійснення інвестиційного проекту на доходи і витрати відповідного (державного, місцевого) бюджету; в) *фінансова ефективність* – відображає ефективність інвестиційного проекту з точки зору інтересів безпосередніх інвесторів.